

395. Sigtuna, S:t Pers ruin. Nu i Statens Historiska Museum.

Pl. 54.

Litteratur: B 301, L 12, D 2:199. J. Bureus, F a 6 s. 56 n:r 66 (Bureus' egen uppteckning), s. 104 n:r 53 (Aschaneus), F a 5 n:r 297, F a 1 s. 68; M. Aschaneus, F b 15 s. 17 (UFT bd 10 bil., 1925, s. 16); J. Peringskiöld, Monumenta 2, bl. 165; R. Dybeck, Svenska runurkunder 2 (1857), s. 19, Berättelse 1858 (ATA), Berättelse 1863 (ATA); P. A. Säve, Berättelse 1863 (ATA); P. J. Lindal, Forskningar i Sigtuna-ängden hösten 1875 (ATA); UFT h. 5 (1876), s. 57; E. Brate o. S. Bugge, Runverser (i: ATS 10, 1887—91), s. 20 f.; O. Juel, Sigtunas runstenar (i: UFT h. 26, 1908), s. 3 f.; O. v. Friesen i Namn och Bygd 18 (1930), s. 96 f.; E. Floderus, Sigtuna (1941) s. 46.

Äldre avbildningar: Leitz och Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och 301); Dybeck (D 2:199); Juel foto a. a. fig. 2; H. Faith-Ell foto 1925 (ATA).

Runstenen fanns enligt Bureus »I Sigtuna i Kyrkian vidh Prestgården» (F a 6), »hos Westersta Kyrkiones högaltaret» (F a 5), enligt Aschaneus »I Sigtuna i S. Peders kyrka där vidh högaltaret» (F a 6). I sin »Beskrifning om Sigtuna» 1612 (F b 15), omtalar Aschaneus den bland märkvärdigheter i S:t Pers kyrka: »Vthi Coren fins en Söndreg Sten på runska skrifuen vid högaltaret, om en quins person, thenn mechtigh varit hafuer. Så mykit fins quart af graf-skriften ... **suin ... hanna · firpi · t:l · s:ktunum ·** | Suin · henna · fördj · til · Sigtunum · | Hennes Nampn är bortta och thett mera &c. litet af thenna sten fins hoss belter Henrich, för förstugu dören, mz någre bokstäfuer.» Runstensens äldsta kända plats är sålunda vid högaltaret i S:t Per, som redan vid 1600-talets början låg i ruiner. Före mitten av århundradet har den emellertid flyttats till klosterkyrkan. Bureus har nämligen i F a 5 gjort följande anteckning: »men nu ligger i klöstersacristian 5 Sept 1644». Tydligen har denna flyttning varit en skyddsåtgärd. Stenen inställdes i sakristian vid sidan av U 382 och U 383. Senare blevo de tre stenarna inlagda i kyrkans golv, U 395 »uti stora gången» (P. A. Säve), »i stora gången nära vestra dörren» (UFT 1876). Dybeck anmärker (Svenska runurkunder): »Den märklige Runstenen i S:t Mariakyrkas golf — Bautil 301, Liljegr. 12 — förtjente en bättre plats! Han är till ristningen ett mästestycke i konsväg, och ehuru de yttre runslingorna äro mycket skadade, borde en ny afritning af honom allmän göras.» År 1888 flyttades stenen U 395 tillsammans med U 382 och U 383 till Statens Historiska Museum, där den alltjämt förvaras (inv.-nr 8455).

Röd sandsten. Höjd 0,88 m., bredd 0,75 m. Stenen har blivit svårt skadad. På alla sidorna ha kanterna blivit borthuggna; större delen av inskriften har därigenom gått förlorad. Vad som återstår är ristningens mittparti. Mindre skador finnas även här, men i stort sett är ristningen tydlig och väl bevarad. Den är utförd med stor skicklighet och med en djärvhet och fart i linjerna, som ha få motstycken. I sitt ursprungliga skick har ristningen utan tvivel varit mycket verkkningsfull. Det är därför mycket beklagligt, att den har blivit bevarad endast i fragmentariskt skick. Av inskriften finnes endast slutet i behåll, och det ger oss tyvärr ingen klarhet över vad innehållet i sin helhet har varit.

Inskrift:

sui - - - - - ta st - - - - - im hna firpi til sihtunum

5 10 15 20 25 30 35

Sræi[nm] ... [ris]ta st[æin] ... [s]em h[a]na förði til Sigtunum.

»Sven ... rista stenen ... som förde henne till Sigtuna.»

Till läsningen: Runorna utefter stenens kanter äro alla mer eller mindre skadade. Säkra äro 1—2 **su**. 3 **i**; kan möjligen ha varit **a**, ty en skada, som skär tvärs över hst, kan ha förärvat en bst. Därefter endast osäkra spår av runor, svåra att fastställa på grund av de skador, som stenen lidit. — Upptill på h. sidan synes en bit av runslingan, hårt nött, med tre stavar: den första sannolikt ett **a**, den andra möjligen **i** (eller **r**). — Runslingan har sedan fortsatt uppåt

och över åt vänster. I övre vänstra hörnet finnas tydligt 9—12 **ta st**. Framför 9 **t** spår av övre delen av en stav, kanske **s**. Nedre delen av 9—10 **ta** är borta; 11 **s** är den första fullständigt bevarade runan i inskriften. 12 **t** har bst endast t. v.; likaså 27, 33 **t**. Av r. 13 finns endast övre delen av en hst i behåll. Intet sk. finnes efter 10 **a**, liksom överhuvud taget icke i hela inskriften. — Nedtill utefter v. sidan ha stora flisor fallit av eller slagits bort från ytan. Runorna här ha därför blivit svårt skadade. Den första säkra är 18 **m**. Framför denna runa spår av 4 runor. Närmast framför 18 **m** sannolikt **i**; större delen av hst är bevarad, men intet spår kan skönjas av bst; möjligen har runan varit stungen. Huruvida r. 16 har varit **s**, är omöjligt att avgöra. — Resten av inskriften är fullt tydlig och klar. 23 **i** är icke stunget.

Bureus (F a 6): **suin ... pis ... ftasteinakn ... m hna firpi til sihtunum**. Närmast därunder finnes en anteckning: »på en annan **sin ... ay ...**»; möjligen avser detta det stycke av samma sten, som enligt Aschaneus (1612) skulle finnas »hoos belter Henrich, för förstugu dören, mz någre bokstäfuer». F a 5: **suin ... pi(s) ... ta steinakn ... m hana firpi til sihtunum**. Slutet översätter han: »qui illam translulerat ad Sigtunam». Han har även sökt tolka runföljden **steinakn**. I F a 6 har han dels över de sista runorna skrivit »hakka» (sålunda »sten hacka»), dels under runorna »steninge». I F a 5 upprepar han detta tolkningsförslag: »SteinEnge». — Aschaneus (F a 6): **suin ... pis ... sta stainak ... - ... - u - m hana · firpi · til · sihtunum ×**. — Hadorph och Leitz: **isuik - ... y ... pi ... - - st - inlki ... im hnh firip - til sihtunum**. Peringskiöld översätter: »Isswig lätt rita dessa Runor på Stenhellen effter N ... som henne förde till Sigtuna.» — Dybeck läser: **sui ... p ... kta st ... l ... m hna firpi til sihtunum**. — Lindal (1875), *UFT* (1876): **suin ... [ris]ta sti[n] ... l sim hna firpi til sihtunum**.

Inskriften har sannolikt börjat med mansnamnet Sven. I det följande har man velat finna rester av orden »rista sten». Om detta är riktigt, torde inskriftens huvuddel, som tyvärr är förstörd, ha innehållit vanliga minnesord över en död. — Det bevarade slutet **- im hna firpi til sihtunum** utgör en sats. Första ordet har sannolikt varit partikeln *sem*, här tydligen i relativ funktion. Innebörden av satsen blir oklar, därför att två ord, detta *sem* och det följande **hna**, hänföra sig till ord i det föregående. Dybeck har velat rätta **hna** till **han**; meningen bleve då: »som han förde till Sigtuna» eller »som förde honom till Sigtuna». Emellertid förefaller det sannolikare, att **hna** bör uppfattas som en ristning för **hana**, sålunda en feminin objektsform. Översättningen blir då: »som förde henne till Sigtuna». **firpi** kan, i förbindelse med adverbialt **til sihtunum**, knappast vara annat än verbformen *førði* 'förde'. Bugge har påpekat, att **i** även annars förekommer som tecken för $\emptyset$, t. ex. U 240 **mipkin**. **Hana** måste syfta på ett feminint ord, som varit nämnt i det föregående. Man skulle kunna tänka på ordet *hell*, f., åsyftande själva stenhällen. Detta är emellertid föga sannolikt, då själva stenhällen, en röd sandsten, knappast kan ha ansetts så märkvärdig, att det förtjänat omnämnas i inskriften, att den blivit förd till Sigtuna. Annorlunda förhåller det sig med runstenen U 414, om vilken det i inskriften säges, att **pir · fyrpu · stin · pina · af · kutlanti**. Rimligare synes det vara, att med **hana** åsyftas en kvinna, till vars minne stenen har blivit rest. »Det har vel været sagt i Indskriften, at Sven har ladet riste Runerne paa Stenen efter sin hustru, »som han førte til Sigtuna» (S. Bugge). Bugge anser »føra her brugt om Manden, som flytter Bruden fra Fædrenehjemmet, som ellers i Forbindelsen *heim* (*hem*) *føra*». I en minnesinskrift förefaller ett sådant meddelande dock knappast fullt naturligt. Vad man väntar är något som står i samband med den bortgångnes (eller den bortgångnas) död eller eftermäle. Det är icke om brudfärden utan om jordafärden som inskriften talar. Den döda har blivit förd till Sigtuna för att där i grannskapet av en kyrka få en kristlig begravning. Det torde vara den sannolikaste tolkningen av inskriftens innebörd, ehuru full visshet aldrig kan nås till följd av inskriftens fragmentariska tillstånd. Om begravning på kyrkogård se U 170.

Inskriftens **til sihtunum** avser otvivelaktigt staden Sigtuna och utgör — om man bortser från de förkortade formerna på Olov Skötkonungs och Anund Jakobs mynt — det äldsta belägg för

stadens namn i en inhemsk urkund. Om namnet Sigtuna se M. Olsen i *Namn och Bygd* 5 (1917), s. 90 f., O. v. Friesen i *UFT* h. 37 (1922—23), s. 38 f., *Namn och Bygd* 18 (1930), s. 96 f. Överraskande är, att här finna dativformen *Sigtunum* efter prep. *til*, i stället för genitivformen *Sigtuna*. Det torde, såsom Bugge framhåller, vara det äldsta svenska exemplet på att *til* förbindes med dativ. Sannolikt beror det på att dativformen av ett ortnamn var den oftast brukade formen; ristaren har kanske haft i tankarna ett sådant uttryck som *hon ær gravin i Sigtunum* 'hon är begravd i Sigtuna'.

Floderus har antagit, att den Sven, som har låtit rista gravmonumentet U 395 över sin döda hustru, har varit samme man som ristaren Sven, som har utfört ristningen på U 382. Detta synes emellertid vara högst tvivelaktigt. Sven var ett mycket vanligt namn. Och såväl teckning som utförande tala i varje fall emot att U 382 och U 395 ha varit ristade av samme man. Större skäl finnas för att förmoda, att U 383 och U 395 äro utförda av samme ristare och måhända ha tillhört ett och samma gravmonument.

396. Sigtuna, S:t Pers ruin. Nu i Statens Historiska Museum.

Pl. 53.

Litteratur: O. Juel, *Sigtunas runstenar* (i: *UFT* h. 26, 1908), s. 8; E. Floderus i: *Svenska folket genom tiderna*, Bd 2 (1938), s. 63.

Äldre avbildning; O. Juel foto a. a. fig. 3; Floderus a. a.

Stenen fanns år 1887 i koret av S:t Pers ruin och flyttades följande år (jänte U 388 och U 397) till Statens Historiska Museum i Stockholm (inv.-nr 8272:1). Äldre uppgifter saknas.

Rödgrå sandsten. Höjd 0,83 m., bredd 0,67 m.

Ristningen består av ett stort kors med nedåt förlängd stam och spetsvinkliga flikar mellan armarna, tillsammans bildande en stjärnformig figur. Utefter stenens kanter en ram av två linjer. Någon inskrift har aldrig funnits, och ramen är mycket smalare än ett inskriftsband brukar vara. Korsets form har motsvarighet på flera runstenar och tyder på att ristningen har kommit till under runstenstid.

Stenen har sannolikt varit en gravsten, lagd på en grav. Den är nedtill avslagen, och ristningen är delvis skadad.

397. Sigtuna, S:t Pers ruin. Nu i Statens Historiska Museum.

Pl. 56.

Litteratur: D 2:190. P. J. Lindal, *Forskningar i Sigtuna-ängden hösten 1875* (ATA); *UFT* h. 5 (1876), s. 57; O. Juel, *Sigtunas runstenar* (i: *UFT* h. 26, 1908), s. 6.

Äldre avbildningar: Dybeck a. a.; Juel foto a. a. fig. 5; H. Faith-Ell foto 1925 (ATA).

Dybeck omtalar »nio stycken af en krossad runsten, hvilka funnits vid rödjning af golvet i S:t Pers kyrkruin och nu ligga i kyrkan. Blott två af dessa stycken, med en del af runstens kors, passa till hvarandra. Alla nio töra knapt utgjort en tredjedel af hela runstenen.» Enligt *UFT* h. 5, s. 57 funnos år 1876 »7 med inskrift försedde bitar, liggande å marken inom murarne» i S:t Per. 6 av dessa bitar kunna identifieras med stycken på Dybecks teckning (3 av Dybecks stycken sakna runor), och därtill har sålunda kommit ett nytt stycke med runorna *ui*. — Sedan 1888 förvaras 6 fragment i Statens Historiska Museum (inv.-nr 8272:3); därtill komma 2 stycken utan ristning, som möjligen ha tillhört samma runsten. Tre av styckena på Dybecks teckning (*G, *H, *I) äro sålunda förkomna.

Ljust rödgrå sandsten.